

Gelencsér Petra

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Azonos nemű párok otthoni munkamegosztása¹

Dolgozatomban azonos nemű párok háztartási munkamegosztásának mintázatait, illetve ezeknek az otthoni feladatok elosztásában lényegi szerepet játszó tényezőkkel való összefüggéseit vizsgálom. Feltételeztem, hogy a párok – többek között minta hiányában – az otthoni munkamegosztással kapcsolatos új stratégiák kidolgozására kényszerülnek, és ennek eredménye egy feltehetően konszenzuson alapuló, és alapvetően egyenlő munkamegosztás lesz. Ezt az eredmények – összhangban a témával kapcsolatos külföldi szakirodalom főbb állításaival – szinte teljeskörűen alátámasztották. A kutatás empirikus alapját 3 leszbikus és 3 meleg pár tagjaival készített félig strukturált interjúk képezik.

Bevezetés

Az, hogy mit értünk háztartási munka alatt, bár a köznyelvben is gyakran használatos kifejezésről van szó, nem feltétlenül egyértelmű. Egységes nemzetközi meghatározás, és a mérési módszert érintő konszenzus hiányában a témával kapcsolatos kutatások összehasonlíthatósága is erősen megkérdőjelezhető. Az egyik gyakran használt definíció szerint a háztartási munka „nem fizetett munka, amely a család vagy az otthon fenntartására irányul” (Shelton & John 1996, 300; Herche 2010, 69). Arról sincs közmegegyezés, hogy a gyermekneveléssel kapcsolatos teendők beletartoznak-e ebbe a feladatkörbe – én ezeket olyan gondoskodói feladatként értelmezem (Csányi, Gagyi & Kerékgyártó 2018), melyek szorosan a témához tartoznak. Ha a kérdést a termelési viszonyok és társadalmi reprodukció fogalma felől közelítjük meg, az élet rövid távú újratermelése alá tartoznak azok a tevékenységek, melyek alapvetően szükségesek ahhoz, hogy az egyén életben maradjon, és munkaerejét napról napra visszanyerje. A házimunka tehát a kapitalista termelési viszonyokba mélyen beágyazott oly módon, hogy – bár társadalmi szinten, és családi szinten is sokszor reflektálatlanul, de – előfeltétele a piacon is „látható értéket” teremtő, így egészen más megbecsülésben részesülő produktív, fizetett munkának (Csányi,

¹Ez a tanulmány az *Azonos nemű párok otthoni munkamegosztása* című, 2019-ben az ELTE szociológia képzésén, Gecser Ottó szakvezetésével készült BA dolgozat szerkesztett változata.

Gagyí & Kerékgyártó 2018). Nők esetében a házimunka végzése, és a gondoskodói feladatok ellátása illetve férfiaknál az ezektől való távolmaradás az internalizált nemi szerepelvárások kifejezésének eszköze lehet (Brines 1994; Neményi & Takács 2018). Ez a jelenség megragadható a *'doing gender'* fogalmával (West & Zimmermann 1987; Neményi & Takács 2018) – vagyis „a két világosan elkülönítettként tételezett nemnek megfelelő viselkedés dinamikus folyamatokban alakul, interakciókban keletkezik és termelődik újra” (Neményi & Takács 2018, 358). A háztartási munka végzése így több szinten, materiális értelemben és szimbolikusan megerősíti a fennálló nemi viszonyokat. Egyfelől tehát gazdasági funkcióval bír, és ehhez kapcsolódó struktúrákat reprodukál (Seccombe 1974). Másfelől a nő, a házimunka végzésén keresztül és a gyerekekkel való foglalkozás során be tudja mutatni, sőt újra és újra bizonyítani tudja nőiességét, a férfi pedig, akihez a társadalom elsősorban a nyilvánosságot és a keresőtevékenységet rendeli, ezeken keresztül, illetve a házimunka el *nem* végzésén keresztül erősítheti meg férfiasságát (Yavorsky et al. 2015; Deutsch 2007; Neményi & Takács 2018). Heteroszexuális kapcsolatban, ha a különböző demográfiai és szocioökonómiai tényezők összefüggéseit vizsgáljuk, egyértelműen a *nem* a házimunka-megosztást leghangsúlyosabban meghatározó változó (Kroska 2004; Pilinszki 2014). Az a tény, hogy a tradicionális szerepfelfogások, melyek elsősorban a nőkhöz rendelik a háztartás körüli, és a gondoskodói feladatokat, a mai napig fent tudtak maradni nem független azoktól a strukturális feltételektől, melyekbe a mindennapok beágyazódnak, és melyek „szisztematikusan rendelik a nőket a férfiakhoz képest előnytelenebb társadalmi – és különösen munkaerőpiaci – pozíciókba” (Neményi & Takács 2018, 357).

Felmerülhet a kérdés, hogy hogyan alakul mindez, ha kiesik ez a tradicionális családi munkamegosztást alapjaiban meghatározó tényező. Ha a témát a *'doing gender'* fogalma felől közelítjük meg, azonos nemű párok otthoni munkamegosztása egyrésztől a házimunkát körülvevő heteronormatív jelentéstartalmak által nagymértékben befolyásolt – ebből a szempontból a *'doing gender'* kategóriájába illeszkedik – egy másik szinten azonban újraértelmezheti ezeket, vagyis az *'undoing gender'* jelenségkörébe is tartozhat (Goldberg 2013). Tágabb összefüggésben pedig felvetődhet annak a lehetősége, hogy a makroszinten közvetített heteronormatív társadalmi berendezkedéshez kötődő üzenetek a munkaerőpiacon vagy a kora gyerekkortól internalizált nemi szerepekkel kapcsolatos társadalmi normákon keresztül konkrétan vagy legalábbis szimbolikusan kényszeríthetik ezeket a párokat, hogy a tradicionális nemi szerepekbe való belesimulás által mégis konformizálódjanak a fennálló hierarchikus nemi berendezkedéshez.

A kutatás központi kérdése az volt, hogy hogyan osztják meg az azonos nemű párok a háztartási feladatokat. A téma feltérképezéséhez, és a kérdés megválaszolására 3 meleg és 3 leszbikus pár tagjaival készítettem külön-külön félig strukturált interjút. A házimunka-megosztás mintázatainak elemzéséhez a Blaskó Zsuzsa (2006) által ismertetett három fő megközelítés, a *relatív erőforrások elmélete*, az *ideológiai beállítottság* és az *időkorlátok* hatása szolgált kiindulópontként. Ezeket a már kifejezetten azonos nemű párok otthoni munkamegosztásával foglalkozó szakirodalom szempontjaival kíséreltem meg árnyalni, illetve kiegészíteni.

Szakirodalmi áttekintés

Mivel Magyarországon élő azonos nemű párok háztartási munkamegosztását érintő publikációt mindössze egyet találtam (Borgos 2015), így az alábbi áttekintés főként a nemzetközi szakirodalom tartalmi megállapításaira támaszkodik (magyar LMBTQ családokról más témákban lásd Béres-Deák Rita, Borgos Anna, Takács Judit egyes munkáit). Fontos megjegyezni, hogy ezek a kutatások túlnyomórészt kérdőívekkel és nagyobb mintával dolgoztak, így a módszertani különbségekből adódóan hangsúlyaik is sokszor máshová esnek, mint az én kutatásoméi.

A meleg és leszbikus kapcsolatok vizsgálata sokáig több tudományágon belül is alulkutatott területnek számított (Huston & Schwartz 1995; Ossana 2000; Haas 2003). Bár a házimunka problémája a társadalomtudományokban viszonylag alaposan vizsgált témakör, a vonatkozó tanulmányok szinte kivétel nélkül a heteroszexuális kapcsolatokra korlátozódtak (Sutphin 2010). Azok az elmúlt pár évtizedben végzett kutatások, melyek középpontjában családok, háztartások álltak, gyakran teljesen kihagyták az azonos nemű párokat a megkérdezettek közül (Allen & Demo 1995; Sutphin 2010), mert nem feleltek meg bizonyos, a házassággal és a gyerekneveléssel kapcsolatos, normatív értelmezéseknek (Powell et al. 2010; Stacey 2003; Hopkins, Sorensen & Taylor 2013). Ahogy az azonos nemű párok társadalmi láthatósága nőtt, egyre nagyobb lett az igény mind a szociális jogok terén való, mind a kulturális szintű el- és felismerésre (Chauncey 2004; Hopkins, Sorensen & Taylor 2013), és a 1990-es évek második felére már több szerző is újraértelmezte a család fogalmát (pl. Carrington 1999; Allen & Demo 1995; Sutphin 2010).

A meleg és leszbikus párok kapcsolatára vonatkozó viszonylag gyakori feltételezés, hogy valamiféle azonosulás történik a tradicionális értelemben vett férfi és női szerepekkel, vagy legalábbis megfigyelhető egyfajta polarizáció ilyen téren. Felmerül a kérdés, hogy ez csak egy a heteronormatív társadalom részéről megfogalmazott elvárások közül, vagy esetleg megalapozott

feltételezés abban az értelemben, hogy minta hiányában a homoszexuális párok is az őket többségében körülvevő kapcsolatokat fogják valamilyen szinten követendő modellnek tekinteni. Béres-Deák Rita egy tanulmányában (2013) a család intézményét övező mítoszokkal kapcsolatos diskurzusokat vizsgálta a magyar LMBTQ közösségben, és azt találta, hogy a várakozással ellentétben a többségi társadalom által osztott elképzelések számos esetben nem íródnak felül. Azonban, ha a hipotézist már kifejezetten a nemi szerepekre szűkítjük, a legtöbb tanulmány arról számol be, hogy egyértelműen egyfajta újraértelmezés történik (Kurdek 1987/1993; Kurdek & Schmitt 1985/86a; 1986b; Lynch & Reilly 1985/86; Haas 2003). Az, hogy az egyik fél egy inkább maszkulinként, míg a másik egy femininebbként azonosítható szerepbe helyezkedik bele egyáltalán nem, a szerepek flexibilitása és felcserélhetősége ezzel szemben sokkal inkább jellemző mintázat, ilyen értelemben a tradicionális heteroszexuális házasság nem számít uralkodó modellnek a homoszexuális kapcsolatok számára (Peplau 1982; Haas 2003) – Diana Khor, egy cikkében (2007) részletesen elemzi emellett az esetleges azonosulás mentén felmerülő kérdéseket is. Kifejezetten a házimunka témaköre felől közelítve is ennek megfelelő eredményekkel találkozhatunk: az azonos nemű párok házimunka-megosztását vizsgáló kutatások szinte kivétel nélkül azt mutatják, hogy az otthoni munkamegosztás egyenlőbbben történik, mint heteroszexuális kapcsolatok esetében (Goldberg, Smith & Perry-Jenkins 2012; Kurdek 1993/2007; Perlesz et al. 2010; Solomon, Rothblum & Balsam 2005; Goldberg 2013). Még ha nem is lesz a megvalósuló felosztás tökéletesen egyenlő, a törekvés valamiféle igazságosságra, illetve egy mindkét fél számára „méltányos” helyzet megteremtésére jóval nagyobbak bizonyult – attól függetlenül, hogy nevelt-e a pár gyereket vagy sem –, mint általában heteroszexuális pároknál ez lenni szokott (Patterson 2000; Kurdek 2005). Borgos Anna a témát érintő kutatása is az otthoni feladatok egyenlő megosztásáról, és ezzel kapcsolatos rugalmasságról és tudatosságról árulkodott (Borgos 2015). Ha meleg és lesbikus párok otthoni munkamegosztását hasonlítjuk össze, általában véve elmondható, hogy a lesbikus párok esetében beszélhetünk nagyobb mértékű egyenlőségről (Blumstein – Schwartz 1983; Bauer 2016; Goldberg et al. 2012; Khor 2007; Patterson, Sutfin & Fulcher 2004; Perlesz et al., 2010; Solomon, Rothblum & Balsam 2005; Hauck & Kelly 2015; Carrington 1999; Khor 2007). Ha azt vizsgáljuk, hogy milyen tényezők mentén történik a háztartási feladatok felosztása, a kérdezettek leggyakrabban az individuális vágyakat/egyéni igényeket, a kompetenciát, és az időbeosztást említették (Kurdek 1993; Haas 2003).

Az egyenlőbb munkamegosztást több kutatás azzal magyarázza, hogy mivel a meleg és lesbikus párok tagjai általában véve jóval „rugalmasabb”

nemi identitással rendelkeznek (Kurdek & Schmitt 1986; Lippa 2008; Goldberg 2013), így a házimunka felosztásához való hozzáállásuk is sokkal rugalmasabban alakul (Julien, Arellano & Turgeon 1997; Goldberg 2013). Azonban azt fontos megemlíteni, hogy külső és belső elvárások hatására mind a leszbikus, mind a meleg párok – éppúgy, mint a saját munkamegosztásukat egyenlőnek ítéelő heteroszexuális párok – a valóságosnál egalitáriusabbnak is mutathatják magukat (Deutsch 1999; Risman 1998; Goldberg 2013).

Módszer, mintavétel

Bár a téma vizsgálatára leginkább a kérdőíves időbecsléseket és időmérés-felvételeket szokták alkalmazni, ezek a munkamegosztás részletesebb jellemzésére, mögöttes okainak feltárására nem igazán alkalmasak. Helyettük mind a jelenség mélyebb megértése, mind a kutatás gyakorlati kivitelezhetősége szempontjából a félig strukturált interjú tűnt a legmegfelelőbb módszernek. Ez, az előbb említett kvantitatív kutatási módszerekkel ellentétben nem annyira a házimunkával töltött idő és az ezzel kapcsolatos egyenlőség mértékének pontos felmérésére, hanem sokkal inkább a háztartási munka elosztásában főszerepet játszó tényezők felderítésére, különböző mintázatok kirajzolására, illetve kapcsolati (bizonyos értelemben hatalmi) dinamikák tetten érésére ad lehetőséget. Ennek megfelelően az olyan jelenségek, viszonyok és esetenként egyenlőtlenségek, melyeket a pár egyik fele sem érzékelt vagy osztott meg velem, és a munkamegosztás bemutatása alapján sem ütközött ki, feltáratlanul maradhattak. Mivel egy interjú keretei között nem a legkézenfekvőbb visszaidézni, hogy melyik munkára milyen gyakorisággal kerül sor, és alkalmanként mennyi időt vesz igénybe, így a vezérfonal sokkal inkább a feladatok megosztásának természetére – ki végzi gyakrabban, vagy nagyjából egyenlően végzik-e – illetve a mögöttes tényezők feltárására tért ki – miért épp a pár azon tagja végzi az adott feladatot. Ezen felül az interjú még alkalmasnak bizonyult az ezzel kapcsolatos rutin kialakulásának feltérképezésére – hogyan jött létre a jelenlegi állapot, és változott-e lényegileg az együttélés éve alatt (amennyiben igen, minek köszönhetően). Mindezen okok miatt a tényleges egyenlőség körülbelüli megállapítása, az érzékelt egyenlőség és a tapasztalatok összecsengésének, vagy éppen különbözőségének, illetve ezek egyéb – a későbbiekben kifejtésre kerülő – tényezőkkel való összefüggésének vizsgálata került előtérbe az interjúk elemzése során.

Az interjúra két egyesületen keresztül lehetett jelentkezni: a Labrisz Leszbikus Egyesület és a Háttér Társaság különböző közösségi platformokon tette közé a hirdetésemet, amiben röviden már a téma is ismertetve volt. Ilyen módon a Háttér Társaságon keresztül 3 meleg pár vállalta a beszélgetést. Az

egyik leszbikus párt egy ismerősön keresztül értem el, a további két leszbikus pár elérhetőségét pedig – hólabda módszerrel – egy olyan meleg pártól kaptam meg, akikkel már elkészítettem az interjúkat. Így a terveknek megfelelően összesen 12 interjú készült, a párok tagjaival külön-külön beszélgettem, azt feltételezve, hogy így mindketten jóval szabadabban tudnak asszociálni a kérdések kapcsán, anélkül hogy a másik jelenléte akár a legkisebb mértékben is befolyásolná egyes gondolatok megjelenését, vagy a beszélgetés folyását.

Az, hogy a párok fele magától jelentkezett, és a további hat interjúalany megkérdezésre szívesen vállalta a beszélgetést, abból a szempontból fontos körülmény, hogy feltehetően olyan egyénekről van szó, akik többé-kevésbé elégedettek a kapcsolattal, amiben élnek és a vele járó otthoni munkamegosztással is, vagy legalábbis nem okoz gondot számukra a témával kapcsolatos gondolataik megosztása (nem beszélve arról, hogy mindezt az élettársukkal párhuzamosan teszik).

Az interjúk átlagosan 48 perc hosszúak lettek, a legrövidebb interjú 31, a leghosszabb 80 perc körül volt. Férfiak és nők között, illetve a párok egyes tagjai között sem volt lényegi különbség ilyen tekintetben – egyetlen esetben beszélt egyikük fél órával többet a másikkal.

Mintám életkor tekintetében elég széles skálát ölelt fel: 20-as, 30-as, 40-es, 50-es, és 60-as éveiben járó interjúalanyom is volt. Kétharmaduk Budapesten, a többiek pedig egy-egy magyar városban, kisvárosban, vagy külföldön születtek, de mindannyian legalább 10 éve Budapesten – vagy Budapest közvetlen közelében – élnek. Iskolai végzettség szempontjából heten legalább alapidomával – ebből hárman ennél is magasabb végzettséggel – rendelkeznek, három interjúalanyomnak az érettségi (ebből egyikük elkezdte az egyetemet, de nem fejezte be), kettőnek pedig szakiskolai bizonyítvány a legmagasabb iskolai végzettsége. Túlnyomó többségben az életük szinte minden területén tudják vállalni azt, hogy meleg vagy leszbikus kapcsolatban élnek. Minden interjúalanyom legalább 4 éve él együtt a párjával (hirdetésemben szinte egyetlen feltételként volt meghatározva, hogy a pár tagjai legalább egy-két éve egy háztartásban éljenek, hogy egy kialakult rutin feltételezhető legyen.)

A leszbikus párok esetében 4 nőnek – 3 külön párból – a jelenlegi kapcsolata előtt csak heteroszexuális kapcsolatai voltak (ez a meleg párok tagjai közül senkire nem igaz). Emellett a leszbikus párok tagjaiból ötről elmondható, hogy volt már a mostani előtt olyan kapcsolata, hogy huzamosabb ideig együtt élt a párjával. Ezeknek a nőknek a korábbi házimunkával kapcsolatos tapasztalatait a mostanival összefüggésben is igyekszem majd felvázolni.

Ami a házimunka elosztásának kérdésében tagadhatatlanul fontos szerepet játszó tényező az a munkaidő hossza és kötöttségének mértéke. Ilyen

szempontból a mintám által adott kép kissé korlátozott, a 12 interjúalanyból egy háztartásbeli, hatan pedig kötetlen munkaidőben dolgoznak, ami bár nem feltétlenül jelenti azt, hogy kevesebb időt töltenek munkával, mint valaki kötött munkarendben, azonban minden bizonnyal nagyobb rugalmasságot tesz lehetővé, így hatással lehet a házimunkák végzésének ritmusára is.

A relatív erőforrások elmélete értelmében esetleges hatalmi dinamikák, illetve egyenlőtlenségek alapját – ami aztán többek között a munkamegosztás mikéntjében tud megmutatkozni – képezheti a párok tagjainak eltérő képzettsége, munkaerő-piaci pozíciója (alkalmazás módja, jövedelem) (Blaskó 2006). Ezeket a tényezőket Suzanne Taylor Sutphin elemzése alapján a születési idővel (Oerton 1997; Sutphin 2010), az együttélés körülményeivel (hogyan vették vagy fizetik a lakást, amiben most élnek, hogyan oszlanak meg nagyjából az ezzel kapcsolatos költségek), a tradicionális férfi vagy női szereppel való azonosulás, és a döntéshozatali folyamatok jellemzésével egészítem ki. A döntéshozatali folyamatok kiegyensúlyozatlansága a hatalom összpontosulásának indikátora lehet (Huston & Schwartz 1995; Haas 2003), és ilyen módon összefüggést mutathat a házimunka megosztásának természetével. Az egyenlőtlenségek egyfajta összesített tényezőjének a munkamegosztással való kapcsolatát az interjúelemzés során vizsgálom meg közelebbről.

Az interjú vezérfonalát négy nagyobb tematikailag elkülönülő blokk alkotta: a bevezető részt túlnyomórészt szociodemográfiai kérdések tették ki; ezt a nemi szerepekkel és a párkapcsolatokkal általánosságban foglalkozó, illetve az interjúalany aktuális kapcsolatával, az összeköltözés körülményeivel, és végül a házimunka-megosztás témakörével kapcsolatos nyitott kérdések követték.

A fentebb már ismertetett definíciók alapján házimunkaként értelmeztem azokat a fizetetlen munkákat, melyek az élet rövid távú újratermeléséhez szükségesek. Ezek olyan napi, heti – igényszinttől függően változó – rendszerességgel előforduló tevékenységek, melyek, ha a munkavégzés nem családon belül történik, piaci értékkel bírnak. Közülük a legidőigényesebb feladatok (Robinson & Godbey 1997; Kurdek 2007): a takarítás (helyiségek tisztán és rendben tartása), főzés, mosogatás, bevásárlás, mosás. De idetartozik még például a vasalás, a varrás, a ruhaneműk javítása, karbantartó, javító munkák (szerelések, autóval kapcsolatos feladatok), különféle ügyintézesek (mérőórák leolvasásával kapcsolatos teendők, pénzügyi tennivalók ellátása, posta, szakemberekkel [például: szerelőkkel] való egyeztetés), ház körüli munkák (családi ház esetén például a kert gondozásával kapcsolatos feladatok), szabadidő-tervezés (programszervezés, közös barátokkal való kapcsolattartás), növények és háziállat gondozása (KSH 2012). Vagyis az olyan teendők, melyekre szükség lehet egy háztartás hosszabb távon

való fenntartásához, de meglétük kapcsolatonként változik, kevesebb időt vesznek igénybe vagy jóval ritkábban fordulnak elő, mint az első körben említettek. Illetve a társadalmi reprodukcióhoz kötődnek még az úgynevezett gondoskodói munkák, ilyenek a gyermekneveléssel együtt járó, illetve a gondozásra szoruló hozzátartozók ápolásával kapcsolatos feladatok. Utóbbi feltárására külön kérdés nem vonatkozott, elsősorban azért, mert az általam vizsgált munkák közvetlenül a pár háztartásának fenntartásához kötődőek voltak, de természetesen, ha a kérdezett megemlítette mint a házimunka témaköréhez tartozó feladatot, vagy a beszélgetés során más formában felmerült, akkor ennek természetére is kitértünk. Ily módon ez a kérdés egy interjúalanynál jelentkezett a kapcsolat alatti időszakra vonatkozóan, ennek ismertetésére a későbbiekben kerül majd sor részletesebben. A gyermekneveléssel együtt járó feladatkör – erre vonatkozóan szerepelt külön blokk az interjúvázbán – két párnál merült fel, így az ezzel kapcsolatos tevékenységek áttekintésére ebben a két esetben fogok kitérni.

Eredmények

A nemi szerepekkel kapcsolatos beszédpozíciók

Mielőtt rátérnénk a párok otthoni munkamegosztására, érdemes áttekinteni a nemi szerepekre vonatkozó vélekedésekkel, és ezzel összefüggésben a házimunkával kapcsolatosan kirajzolódó diszkurzív mintázatokat. A nemi szerepekre vonatkozó különféle elképzeléseket első körben az egyes tulajdonságok nőiesként vagy férfiasként való felcímkézése, az ezekkel a tulajdonsághalmazokkal – melyek jelentéstartalma interjúalanyonként változó lehet – való azonosulás mértéke, és az egyes háztartási feladatok esetleges nemekhez rendelése felől közelítem meg.

A különféle tulajdonságok nemi alapú besorolása terén két nagyobb értelmezési sémát lehetett elkülöníteni az interjúalanyoknál. Az első séma (1) szerint gondolkodók a pusztán nemi alapú megkülönböztetést nem fogadták el, az egyes jellemzők meglétét sokkal inkább a személyiség, mint a nem kifejeződésének találták. Ezen az értelmezési sémán belül két részleteiben eltérő megközelítés rajzolódott ki: az első (1a) teljes mértékben elutasította a nemek szerinti felosztást – elismerte az erre vonatkozó sztereotípiák létezését, azonban a saját világlátásba ezek semmilyen mértékben nem voltak beilleszthetők; a második (1b) szintén elutasította az összes nőre vagy férfire történő általánosítást, de egyes tulajdonságokat nagyobb eséllyel társított az egyik vagy a másik nemhez – ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy az ide sorolható interjúalanyok ezeket a képzettársításokat minden alkalommal

a, „sztereotip” jelzővel illették. Az 1a megközelítéshez öt interjúalany sorolható négy különböző kapcsolatból, az 1b-hez pedig szintén öt és szintén négy különböző kapcsolatból. Az utóbbiak közül két nő számolt be arról, hogy előző, heteroszexuális kapcsolataikban vagy többé-kevésbé, vagy teljesen belehelyezkedtek általuk női szerepként definiált helyzetekbe, és bár ezekben nem kifejezetten érezték jól magukat, sokáig nem tudatosult bennük, hogy pontosan miben gyökerezik ez az érzés. Erről egyikük így számol be:

‘Tudtam a helyem.’ Ez ilyen nagyon csúnyán hangzik, de hogy [a párja neve] előtt az volt, hogy tudtam, hogy nekem az a dolgom, hogy szüljek, főzök, takarítsak. [...] Most így az utóbbi években alakult át a fejemben, hogy ez egyébként nem kéne, hogy így legyen. [...] Egyáltalán nem éreztem jól magam, (...) de mondjuk így nem gondoltam rá, hogy ebből ki kell lépni, és mondjuk delegálni a feladatokat, mert én ‘nő vagyok, én arra születtem, hogy szolgáljak valakit’. [...] [a párjával] tök érdekes, mert sohasem beszéltük meg [...] egyszer csak így azt néztem, hogy ‘azta, de jó, ki van takarítva, és nem is én csináltam’.

A két, előbb felvázolt, megközelítés gondolatilag átfedheti egymást, így az egyes emberek kategóriákba való besorolása sem egyértelmű. A másik nagyobb elkülöníthető értelmezési séma (2) bizonyos tulajdonságokat – legyen szó kinézetbeli vagy személyiségbeli jellemzőkről – egyértelműen férfiasként vagy nőiesként címkézett fel. Ehhez két nő beszámolója társítható, ugyanabból a kapcsolatból.

A nemi identitással kapcsolatos nézetek nagyjából ugyanezen felosztás mentén különíthetők el, és az interjúalanyok tekintetében is gyakorlatilag teljes az átfedés. Ennek megfelelően az első csoportba (1a*) azok sorolhatók, akik egyáltalán nem azonosultak a biológiai nemükhöz kapcsolt – általuk sztereotípiák szintjén körülírt – tulajdonsághalmazzal (elsősorban abból az okból kifolyólag, hogy nem értenek egyet ezzel a felosztással). A második kategóriába (1b*) azok tartoznak, akik bizonyos tulajdonságokat, melyeket tipikusan – elmondásuk alapján – az ő nemükhöz szokás rendelni, felfedeztek önmagukban és ezek meglétét összefüggésbe – ha nem is feltétlenül szoros, és közvetlen összefüggésbe – hozták a nemi identitásukkal. A harmadik csoportot (2*) az általuk férfiasnak vagy nőiesnek ítélt tulajdonsághalmazokkal való szinte teljes körű azonosulás jellemezte, és – mint fentebb említettem egy párról van szó – ennek a bináris felosztásnak egymás jellemzése is teljes mértékben megfelelt. Míg egyikük egy, általuk férfiasabbnak, addig a pár másik fele egy nőiesebbnak körülírt nemi identitást vallott magáénak. Az egyes háztartási munkák férfiasként vagy nőiesként való jellemzése csak a harmadik csoport esetében fordult elő, olykor egyfajta magyarázatként arra vonatkozóan, hogy miért a pár azon tagja végez egy adott munkát, így

felcímkézve mind a feladatot, mind a feladatot végző egyént. Egyikük – a magát nőiesebbnek leíró fél – beszámolója esetében maga a háztartás vezetése is egyértelműen olyan feladatkörként jelent meg, ami a nőkhöz tartozik, és egy férfi esetében nem fér össze férfiasságának megélésével: *„Én azért szívesen veszem, ha egy férfi férfias. [...] szerintem hülyén néz ki, hogy ha egy férfi vezeti a háztartást, meg neveli a gyereket.”*

Az egyes tulajdonságok vagy a háztartási munkák nemekhez társításának lehetősége, egy kicsit tágabb összefüggésben két esetben kapcsolódott össze – bár egészen más irányból – a szexuális orientációval. Egy meleg férfit, beszámolója alapján az, hogy ő mikroszinten bizonyos értelemben ellenpéldája a fennálló – makroszinten – közvetített normáknak és nemi szerepelvárásoknak, tulajdonképpen arra ösztönözte, hogy ezekhez a szerepekhez jóval kritikusan álljon hozzá:

Abból hogy én meleg vagyok, nekem logikusan derül ki, hogy én ezeknek a sztereotípiáknak a rombolója vagyok, méghozzá nem csak azzal, hogy én mit mondok, és mit gondolok, hanem milyen vagyok, és ki vagyok. [...] Az, hogy ki főzzen vacsorát: férfi vagy nő, egy férfi párnál ennek a kérdésnek semmi értelme nincs, mindenféleképpen férfi fog főzni vacsorát [...] tehát logikai értelmetlenség így felfogni a világot.

Míg – a fentebb már említett – leszbikus nő, aki teljes mértékben azonosult bizonyos, általa férfiasként értelmezett tulajdonságokkal, a társadalom által elvárt „férfiszerepnek” való nem teljes körű megfelelését a múltban kudarként élte meg. Ezzel párhuzamosan, és ettől természetesen nem függetlenül, összekapcsolta a saját nemi identitásának önmaga által férfiasnak ítélt voltát azzal a ténnyel, hogy a saját neméhez vonzódik:

Férfiak társaságában, ha voltunk, akkor nem tudtam magamat egyenlőnek, vagy akár jobbnak érezni magamat a férfiaknál. Tehát lealacsonyítottam magamat, leértéktelenítettem magamat, hogy ’nem, hát én nem érhetek annyit, mint ők, viszont a barátnőmnek biztos, hogy egy olyan kell, aki egy 100%-ban férfi’. [...] Nagyon sokrétű ez egyébként, mert pont ezért mert sokan úgy vannak velem, hogy mitől alakult ki egyáltalán, hogy az ember a saját neméhez vonzódik? [...] nem tudom, én azt gondolom, hogy ez velem született, tehát ezt nem tudták volna semmilyen irányba befolyásolni. Tehát én amióta az eszemet tudom, én matchboxokkal akarok játszani, ’már pedig nekem senki ne mondja meg, hogy nekem babázni kell’, úgyhogy nem értem azokat az embereket, akik ezt betegségnek gondolják.

Azt a kérdést, hogy „mennyire találkoznak olyan elvárásokkal, hogy valamelyikük egy inkább női, míg a pár másik fele egy férfiasként azonosítható szerepbe helyezkedjen bele” csak a leszbikus pároknak tettem fel, így az ő

elbeszélésük mentén kikristályosodó mintázatokat tudom bemutatni, illetve a férfiak közül az utolsó interjúalanynak az álláspontját, akinek említésére a kérdés a vezérfonalba került. Ezek a mintázatok is korrelálnak az eddig felvázolt elképzelésekkel, és ez alapján két részre oszthatóak. Az első csoport (a meleg férfi és két leszbikus pár) tagjai többször is találkoztak ehhez hasonló elvárással, és teljesen elvetik ezt a fajta polarizációt önmagukra nézve. Az egyik leszbikus pár tagja magára a kérdésfelvetésre is reflektált, miszerint sosem értette, és nem is tud mit kezdeni ezzel az gondolattal; pont az adja a kapcsolat – egyik – különleges aspektusát, hogy két nő alkot egy párt. Az ettől alapjaiban eltérő véleményt – értelemszerűen – azon pár egyik tagja fogalmazta meg, akik a fentebb kifejtett kategóriák alapján azonosultak egyfajta – általuk – férfiasnak és nőiesnek ítélt szereppel. Véleménye szerint azért nem találkoznak ilyen kérdésekkel, mert rajtuk látszik, hogy ki a „nő” és ki a „férfi”: *„ha mi a párommal együtt vagyunk, és valaki ránk néz, akkor úgy van egy sejtése ebből.”*

A házimunka problémájáról gyakorlatilag majdnem minden interjúalany úgy nyilatkozott, mint valamiről, ami összességében senkinek sem hiányzik, de meg kell csinálni, bár némelyikük egy-két feladatról azt állította, hogy időnként kifejezetten élvezettel végzi.

A főzésen, a bevásárláson, és a takarításon kívül nem volt más olyan feladat, melynél felmerült a „kiszervezés” lehetőségének igénybevétele. A főzés kapcsán két meleg pár egy-egy tagja említette, hogy idő vagy kedv hiányában előfordul, hogy az étkezést nem háztartáson belül oldják meg, hanem fizetett szolgáltatást vesznek igénybe. Az előbb említett két férfi közül az egyik a nagyobb bevásárlásokat rendszeresen olyan áruházláncoknál oldja meg, ahol van házhozszállítási lehetőség, mivel ezt a feladatot egyedül szokta ellátni, kocs hiányában ez számára a legkényelmesebb opció. A takarítás kiszervezése kapcsán három csoportot lehetett megkülönböztetni a beszámolók alapján. Az első azoknak a csoportja, akik magáról a témáról nem rendelkeztek különösebben határozott véleménnyel, vagy nem fejtették ki bővebben az álláspontjukat, de a saját háztartásukra nézve feleslegesnek ítélik meg a fizetett alkalmazott fogadását – többen számoltak be arról, hogy annyira kicsi a lakásuk, hogy igazából értelmetlen lenne ezért külön fizetni. A második csoportot gyakorlatilag egy interjúalany alkotja, ő több szempontból is megközelítette a kérdéskört: egyrésztől úgy érzi, elveinek valahol ellentmondana az, hogy ilyen segítséget igénybe vegyen, és mivel kötetlen munkaidőben dolgozik, nem is szorul rá; másrésztől a téma rendszerszemléletű megközelítésére is reflektált:

Azt tökre el tudom képzelni, hogy ha valaki reggel kilenctől este ötig dolgozik, akkor utána már nem az lesz a legfőbb vágya, hogy még házimunkát is végezzen, és ha erre tud találni erőforrást [...] akkor ezt választja. [...] A kapitalizmus kritikája ennek a dolognak az egy külön

történet, de hát az egy nagyon szép elméleti fölvetés, ami egy valós élethelyzetben nem biztos, hogy úgy lesz.

A harmadik csoport pedig egy leszbikus pár, akik mostanában szervezték ki a takarítást, mert ez volt az a feladat, amit egyikük sem csinált szívesen, és úgy ítélték meg, hogy van akkora jövedelmük, hogy megéri számukra takarítót fogadni.

A főbb mintázatok és az egyenlőség mint ideál

Maga az egyenlőség mint valamiféle olyan cél, amire a kapcsolat folyamán törekedni kell, három pár esetében jelent meg egyértelműen. Ebből egyszer a házimunkák megosztását a fizetett munkaidővel és a keresettel együtt kalkulálva, olyan módon, hogy aki többet dolgozik (pénzért), és magasabb a jövedelme, annak valamivel kevesebb feladat jusson otthon. Ez az egyetlen eset, ahol, bár nagyon tudatos koncepció állt a munkamegosztás kialakítása mögött, a gyakorlatban az elképzelés csak részben valósult meg. A kérdésről beszélve a pár mindkét tagja arra jutott, hogy a jelenlegi helyzet nem felel meg teljes egészében az egyébként közösen kialakított elképzelésnek: mindketten körülbelül ugyanannyi időt töltenek házimunkával – ezt (amennyire egy kívülálló számára megbecsülhető) a felsorolt feladatok alátámasztják –, pedig az egyikük valamivel többet dolgozik, és többet is keres.

Két kapcsolat esetében fogalmazódott meg a hosszú távú egyenlőség gondolata, miszerint bár lehetnek időszakok, amikor a pár valamelyik tagja több házimunkát végez a másiknál, hosszú távon van törekvés arra, hogy ne billenjen ki az egyensúly. Ez a megközelítés a jövedelmi különbségekkel nem számolt, de a munkaidővel olyan szempontból igen, hogy hangsúlyozta az egymásra való odafigyelést: tekintettel kell lenni a másik munkájára és fáradtságára. Az egyik párnál – minthogy mindketten nagyjából ugyanannyit dolgoznak, ennek mértéke csak időszakonként változik – az otthoni feladatok elosztása hosszú távon alapvetően egyenlően alakul (mindkét beszámoló szerint). A másik párnál egyikük hetenként valamivel több időt tölt fizetett munkával, és amikor dolgozik, a párja gyakran megcsinál néhány dolgot (például kitakarít), de az esetek túlnyomó többségében egyenlően oszlanak meg a háztartási munkák. Mindkét esetben a pár egyik tagjának beszámolója egybehangzó volt élettársáéval, és az érzékelt egyenlőség is megegyezett az általam – a feladatok alapján – megítélt relációval. Három esetben számoltak be arról a kérdeztettek, hogy nincs kifejezett törekvés az egyenlőségre, ebből két párnál többek között azért, mert – elmondásuk szerint – „magától” viszonylag egyenlően alakul a munkamegosztás. Bár egyikük sem említette a fizetett munkaidővel való kalkulálást, az elmondottak alapján, megítélésem

szerint, az egyik esetben csaknem egyenlő, a másik esetben valamivel egyenlőtlenebb a viszony (a pár mindkét tagjának egy-egy rögzült feladata van, és míg az egyik napi feladat [főzés], a másik mindössze hetente-pár hetente fordulhat elő [szerelés]). Mindkét kapcsolatnál a fiatalabbra, illetve a kevesebb jövedelemmel rendelkezőre hárul a több munka, bár fontos megjegyezni, hogy az egyik esetben a több házimunkát végző fél háztartásbeli. A harmadik esetben az egyenlőségre törekvés hiánya, az érzékelt és a tényleges egyenlőtlenség egyszerre áll fenn. Itt valami olyasféle hozzáállás jelent meg, hogy bár a pár egyik felére hárul a házimunkák zöme, a pár másik fele ebben-abbban megpróbál neki segíteni. Ez a hozzáállás sem a fizetett munkaidővel, sem a jövedelemmel nem mutat összefüggést, olyan esetlegesen hatalmi viszony alapját képező tényezőkkel azonban igen, mint a közös lakás tulajdonjoga, a nemi szerepek tradicionális megítélése, a férfi és női szerepekkel való valamilyen szintű azonosulás, a háztartási feladatok egy részének ehhez hasonló felcímkezése, illetve egy – az interjú során a pár mindkét tagja által említett – nagyobb döntéshozatali folyamat kiegyensúlyozatlan volta. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy az ideális munkamegosztásról megfogalmazott gondolatok mind a hat párnál összhangban voltak a gyakorlatban megvalósult munkamegosztás természetével. Az, hogy ezek egyetlen esetben kis mértékben eltértek egymástól, valószínűleg annak a ténynek tudható be, hogy ez az egyetlen pár számolt be teljesen határozott koncepcióról, amihez nehezebb az embernek tartania magát, mint csak félig-meddig rögzített elképzelésekhez. Ezt a meleg párt ez a fajta tudatosság más szempontokból is jellemezte, amire mint a kapcsolat egy lényegi értékére mindketten ki is tértek.

A háztartási munka megosztásának témakörével kapcsolatosan az összes interjúalany alapvetően elégedettségről számolt be. Az öt nőből, akinek már volt a mostani előtt olyan – egy nőnek lesbikus, négynek heteroszexuális – kapcsolata, hogy együtt is élt a párjával, négy számolt be arról, hogy az eddigiekhez képest elégedettebb a mostani házimunka-megosztással, egy pedig az előző, heteroszexuális kapcsolattal is elégedett volt és a jelenlegi felállással is az.

A feladatok elosztásában szerepet játszó tényezők

Összességében – feladatokra még nem lebontva – a munkák elosztásában leghangsúlyosabbnak tartott összetevőt 5 pár tudott meghatározni (ez esetben is összhang volt a párok egyes tagjainak beszámolóí között). Ilyenek voltak például: az *idő* – ki ér épp rá, vagy általában véve ki van többet otthon, kinek van több ideje –, a *kedv* – kinek van épp hangulata az

adott munka elvégzéséhez, ki az, aki kevésbé fáradt –, vagy az *affinitás* – ki szereti általában véve jobban a szóban forgó feladatot elvégezni.

A feladatok kapcsán megjelenő tényezőket az alapján csoportosítottam, hogy a pár egy adott tagjához „rögzíti” a feladatot, vagy sem. A leggyakrabban „rögzítő” tényezők az *affinitás* és a *kompetencia* voltak: az előbbit minden pár említette, összesen 14 feladat kapcsán, az utóbbit 4 pár összesen 13 feladat kapcsán. A *kompetencia* tényezőt kétfelé lehet osztani az alapján, hogy az interjúalany milyen értelemben használja, valamilyen tanult képességet ért alatta, vagy inkább valamiféle személyiségből fakadó adottságot, de mivel ez a kettő a legtöbb esetben keveredik, nem teszek kísérletet a szétválasztásukra. Egyetlen esetre térnek csak ki részletesebben, ahol teljesen egyértelműen kapcsolódott össze egy feladat „férfiasként” való felcímkezésére és a kompetencia mint adottság – mint a „férfiasságból” következő adottság – értelmezése: „*Az autóval kapcsolatos dolgok... az mind az övé. [...] ő jobban ért hozzá, ilyen férfi beállítottságú ilyen téren, ő meg tudja egy kicsit bütykölni is.*”

A nem rögzítő, vagyis a feladat rugalmas végzését elősegítő tényezők: az *idő* – 4 pár esetében, és több mint 15 feladatnál merült fel –, a *méltányosság* (egymásra és egymás fáradtságára tekintettel lenni) – ezt általánosságban szinte minden pár említette, de konkrét feladat esetében csak 3 lesbikus pár, és mindannyian a főzéssel kapcsolatban –, továbbá a *kedv* – 3 pár, 3 feladat – voltak. Az, hogy egy pár tagjai inkább a feladatok rögzültségéről, vagy rugalmasságáról számoltak be, az elosztás egyenlőségével – ha kizárólag a fizetetlen munka mennyiségét vesszük figyelembe – olyan értelemben mutatott összefüggést, hogy a feladatok rögzültsége – egy esetet kivéve – jellemzően egyenlőtlenebb munkamegosztással járt, mint rugalmasan kezelésük (ezt persze részben magyarázhatja, hogy a rögzült feladatok esetében könnyebben tetten érhetők a különböző egyenlőtlenségek).

A hatalmi tényezők

Az – esetlegesen – hatalmi viszony alapjául szolgáló tényezők (mint a kor, iskolai végzettség, jövedelem, fizetett munkaidő hossza, a tradicionális férfi vagy női szereppel való azonosulás, összeköltözéssel/lakással kapcsolatos körülmények, vagy egy-egy említett múltbéli döntéshelyzet teljesen kiegyensúlyozatlan volta) részlegesen összekapcsolódni látszottak egy-egy pár esetében. Egy lesbikus és egy meleg párnál két ilyen tényező mutatott ugyanannak a félnek kedvező egyenlőtlenséget. Egy lesbikus pár esetében három hatalmi tényező esetén volt egyenlőtlenség, azonban nem egyértelműen ugyanazon fél „javára”, és a három közül egyik esetben sem állt fenn a házimunkák megosztásának ennek megfelelő irányú kiegyensúlyozatlansága. A

három további párnál azonban három-négy ilyen fajta hatalmi fölény koncentráldott az egyik félnél, úgy hogy mindeközben a párjuk egyik vizsgált hatalmi tényező tekintetében sem volt fölényben. A leggyakoribb (a háromból legalább két esetben előforduló) ilyen tényező a kor, a jövedelem, a lakás, és a múltbéli (az interjúalanyok által nem használt kifejezéssel) „ultimátumszerű” döntéshozatal volt. Ezek a kiegyensúlyozatlan hatalmi relációk mindhárom esetben összefüggést mutattak a házimunka elosztásának egyenlőtlenségével. Két esetben olyan módon, hogy a felek között egy párnál nulla, a másik párnál heti fél nap fizetett munkaidőbeli különbség volt, tehát nagyjából ugyanannyi időt fordíthattak volna otthoni feladataikra. A háztartási feladatok legegyenlőtlenebb megosztására annak a kapcsolatnak az esetében került sor, ahol olyan tényezők jelentek meg, mint a lakással kapcsolatos egyenlőtlenség, kiegyensúlyozatlan döntéshelyzet, és a férfi és női szerepekkel való azonosulás.

Ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy a női szereppel való azonosulás a korábbi – heteroszexuális – kapcsolatokban (ami mindhárom leszbikus párnál előfordult valamelyik féllal) összefügg-e az aktuális kapcsolat háztartási munkamegosztásával, akkor két párnál egyáltalán nem figyelhető meg semmilyen összefüggés, a harmadik eset pedig a fentebb már bővebben ismertetett kapcsolat. Ez esetben a női szereppel jelenleg is azonosuló fél végzi a házimunkák jelentős részét, ez bár bevallása szerint előző kapcsolataiban is így volt, és sosem zavarta különösebben, a mostani felállást a múltbeliekhez képest mégis valamivel kedvezőbbnek értékelte: *„azért sokkal jobb a helyzet [...] (az előző párijáról) tőle nem is vártam el, hogy bármit is segítsen.”*

Ha azokat a kapcsolatokat vizsgáljuk meg, melyekben a pár mindkét fele „demokratikus”, vagy ehhez hasonló jelentéstartalmú jelzővel illette a döntéshozatali folyamatokat, akkor azt vehetjük észre, hogy ezek ugyanazok a kapcsolatok, melyek az egyenlőséget valamilyen formában elérni kívánt célként fogalmazták meg az otthoni munkamegosztás kérdésével kapcsolatban.

A gondoskodói munkák

A gyermekneveléssel kapcsolatos és más gondozói feladatok kérdését is, amennyire lehetőség van rá, érdemes kibontani, bár az előbbi csak két, az utóbbi csak egy párnál fordult elő. A gyerek körüli teendők megosztása annak megfelelően, hogy a két pár esetében rendkívül eltérő körülmények közé illeszkedik, két teljesen más mintázatot mutat. A meleg pár esetében, akik pótapaként az anyával közösen neveltek 11 éven át egy fiút – aki most lett 18 éves – mindkét beszámoló alapján az idő volt a legfőbb tényező abban, hogy hogyan osztották fel a feladatokat: mivel egyiküknek, háztartásbeliként, jóval több szabadideje volt, így az időigényes tevékenységek gyakorlatilag kivétel

nélkül rá (és az anyukára hárultak), azonban – a beszámolók alapján – az érzelmi, szellemi energia, az odafigyelés alapvetően egyenlően oszlott meg a két fél között. Ugyanezen pár esetében merült fel az egyetlen – a kapcsolat időszaka alatti, és az interjúk során említésre kerülő – betegápolási feladat. A fizetett munkával, és így napi szinten lényegesen kevesebb idővel rendelkező fél testvérének gondozását a pár „közvetlenül nem érintett” tagja vállalta – mások segítségével – magára. A másik – leszbikus – pár az egyikük előző két házasságából született két fiút neveli közösen 4 éve, de mivel egyikük most 15–16, a másik 18 éves, így a „klasszikus” gyerekneveléssel együtt járó feladatok nagy része – a beszámolók alapján – mára már teljesen megszűnt. Az összeköltözés idején is már elég nagyok voltak, így kifejezetten sok teendő akkor sem volt, de ami volt, azt mind a gyerekek szükségletei köré szervezték: „*ez valahogy meg is határozta a munkamegosztásunkat, meg azt, hogy egyáltalán milyen feladatokat kell elvégezni.*” Energiát szinte teljesen egyformán fektettek és fektetnek a gyerekekre való odafigyelésbe, illetve az egyéb teendőket is viszonylag egyenlően osztják meg velük kapcsolatban, de az intimebb feladatokat – például orvosi látogatások –, illetve az apukákkal megbeszélendő dolgokat elsősorban biológiai édesanyjuk intézi.

A rutin kialakulása

Az interjúalanyok napi- és heti rutinjának alakulásában egyértelműen a kötetlen illetve kötött munkaidő kérdése bizonyult legfontosabb tényezőnek. Ilyen szempontból a leglátványosabb feladat a takarítás volt, ami a kötetlen munkaidőben dolgozó három párnál nem feltétlenül tolódik hétvégére, a másik három pár esetében viszont jellemzően igen. A kötött munkaidőben dolgozó párok hétköznapjai, a leírások alapján a fizetett és így a többi, napi rendszerességgel előforduló fizetetlen munkák vonatkozásában is jóval szabályozottabbak.

A párok rutinjának kialakítására alapvetően valamilyen – akár többszöri – verbális megállapodás volt a jellemző.

A háztartási munkák megoszlásának természete minden párnál változott az évek során, legtöbbször az egyenlőség irányába. Ebből kettő volt olyan tudatos – a párok által alakított – folyamat, amikor a pár tagjai úgy érezték az aktuális helyzet nem ideális mindkét fél számára, és ezért változtattak. A kialakult rutint módosította még valamelyest, egy esetben a takarítás kiszervezése (ez nem tette egyenlőbbé a munkamegosztást, közös döntés volt, és előtte nagyjából egyenlően osztották meg az ezzel kapcsolatos teendőket), két esetben a gyerekek majd nem „felnőtté válása”, illetve egy párnál a kapcsolat elején munkanélküli fél munkába állása (akire addig a háztartási feladatok zömében hárultak, ám ezután már egyenlően oszlottak

meg a felek között). A munkamegosztás egyetlen esetben tolódott a viszonylag egyenlőtlen felől a még egyenlőtlenebb felé, ez az eset bizonyos (fentebb már részletesen kifejtett) hatalmi tényezőkkel mutat összefüggést, illetve azzal a ténnyel, hogy a feladatok egyre nagyobb részét magára vállaló fél saját bevallása szerint szívesen végzi ezeket a munkákat. Bár párja – mindkettőjük beszámolója alapján – amikor tud, besegít, ő is észleli, hogy kevesebb dolgot kell csinálnia, mint akár a kapcsolat elején: *„egyre több mindent magára vállal [...] ellustul az ember, ha valaki megcsinál helyette mindent.”*

Konklúzió

Összességében elmondhatjuk, hogy feltételezésem beigazolódott. A vizsgált párok által kialakított gyakorlatok – többek között abból eredően, hogy mentesek voltak az olyan automatizmusoktól, melyek heteroszexuális párok otthoni munkamegosztását gyakran jellemzik – a legtöbb esetben viszonylag egyenlő munkamegosztásra törekvésről, és minden pár esetében a másikra való odafigyelésről árulkodtak. Mind a házimunka elosztásával kapcsolatos elképzelések – akár tudatosan átgondolt, akár kevésbé reflektált hozzáállásról volt szó – és a tényleges viszonyok, mind a párok egyes tagjainak beszámolóit, alapvetően összhangban voltak egymással. Az, hogy a bevezetésben felvázolt nemi szerepek esetleges megismétlése az interjúk elemzése alapján mindössze egy párnál jelent meg, feltételezésem szerint összefüggésben áll azzal a ténnyel, hogy Magyarország félperiférikus helyzetén belül a párok túlnyomó többségben centrum pozíciót tudhattak magukénak, így viszonylagosan nagy szabadsággal, cselekvési térrel rendelkeztek (az ezzel kapcsolatos tényezők hatásait a dolgozat végén részletezem), ami miatt megkerülhetővé váltak, bizonyos – amúgy nagyon is valóságos – társadalmi elvárások és strukturális kényszerek.

Az interjúk elemzése alapján elmondhatjuk, hogy a háztartási munkamegosztásban a legfontosabb szerepet játszó tényezők az *idő*, az *affinitás*, a *kompetencia* és a *kedv* voltak, amelyek szinte teljesen megfelelnek azoknak, melyeket a szakirodalom is említ.

A hatalom jelentősebb összpontosulása – ami nemi különbség hiányában kizárólag más tényezők mentén formálódik – mindössze három pár esetében volt megfigyelhető. Ebből egy párnál a házimunka mennyisége a jövedelemmel és a fizetett munkaidő hosszával mutatott összefüggést. Két párnál pedig a hatalmi reláció a fizetett munkaidővel együtt számolt fizetetlen munkaidő egyenlőtlenségében, illetve múltbéli komolyabb döntések kiegyensúlyozatlanságában mutatkozott meg. Az egyik (meleg) párnál a hatalmi tényezők a kor és a jövedelem voltak, a másik (leszbikus) pár esetében

pedig a lakással kapcsolatos egyenlőtlenség, és a tradicionális nemi szerepekkel való azonosulás.

A párokra, az utóbbi esetet leszámítva, tehát egyáltalán nem volt jellemző ez a fajta polarizáció. Fontos és érdekes eredmény azonban, hogy ugyanebben az egy esetben hiányzott egyedül az egyenlőségre való törekvés, és volt a legegyenlőtlenebb a házimunkák megosztása. Ugyanakkor azt is fontos megjegyezni, hogy ez az egyenlőtlenség a pár egyik tagját sem tette elégedetlenné munkamegosztással kapcsolatban, ami nagy valószínűséggel nem független azoktól az internalizált szerepelvárásoktól, melyek elsősorban a nőkhöz – ebben az esetben a „nőiesebb” félhez – rendelik a házimunka végzését, illetve attól a tényről sem, hogy bár az egyenlőség nem, az egymásra való odafigyelés ennél a kapcsolatnál is fontos szempontként jelent meg.

Mindezen eredményeket azonban azzal a ténnyel együtt érdemes csak értelmezni, hogy mintám viszonylag kicsi és mint már említettem, bizonyos szempontból kiegyensúlyozatlan volt – még úgy is, hogy a bármiféle általánosítás a magyarországi meleg és lesbikus párokra sosem szerepelt, és nyilvánvaló okokból kifolyólag nem is szerepelhetne a kutatás céljai között. Egyrészt beszélhetünk a mintavétel jellegéből fakadó – a *Módszer, mintavétel* részben kifejtett – torzító hatásról, ez a feltételezett hatás olyan értelemben be is igazolódott, hogy minden egyes interjúalanyom a jelenlegi otthoni munkamegosztással való elégedettségéről számolt be. További fontos körülmény a környezet kérdése, vagyis hogy kizárólag fővárosi és főváros közeli interjúalanyokról van szó, ami sok szempontból nagyobb szabadságot feltételez, például a meleg és lesbikus kapcsolatok vállalása terén, és ez akár a házimunka-megosztására is hatással lehet. Mintám mindezek mellett az iskolázottság és a munkaidő rugalmassága szempontjából is igen homogén, és minthogy ezek a tényezők az otthoni munkavégzés dinamikájára igen jelentős hatással lehetnek, érdemes rájuk tekintettel lenni. A kutatás ezen okokból való limitáltsága újabb kérdéseket vethet fel (például: mennyire lesznek igazak a fent megállapítottak egy kisebb településen élő és kötött munkaidőben dolgozó azonos nemű párra?), így további kutatásokra adhat okot, melyek ugyanezen kérdéskör más aspektusait képesek feltárni és bemutatni.

Felhasznált irodalom

Bauer, Gerrit. 2016. „[Gender roles, comparative advantages and the life course: The division of domestic labor in same-sex and different-sex couples.](#)” *European Journal of Population* 32 (1): 99–128. Letöltés 2019. augusztus 2.

- Béres-Deák, Rita. 2013. „[A Gretna Green-i kovács Budapesten: a család mítoszai LMBTQ szemszögből.](#)” In Szász Antónia & Kirzsa Fruzsina (szerk.): *A kultúra rejtelmek. Kapitány Ágnes köszöntése.* Budapest: MAKAT & L'Harmattan, 89–101. Letöltés: 2019. október 28.
- Blaskó, Zsuzsa. 2006. *Nők és férfiak – keresőmunka, házimunka. A 'család' tematikájú ISSP 2002-es adatfelvétel elemzése.* Budapest: KSH Népeségstudományi Kutatóintézet.
- Borgos, Anna. 2015. „['A státuszom egy átlagember fejében nem is létezik.' A társnyák helyzete magyarországi szivárványcsaládokban.](#)” *Imágó Budapest online* 4 (2). Letöltés: 2019. október 28.
- Csányi, Gergely, Gagy Ágnes & Kerékgyártó Ágnes. 2018. „Társadalmi reprodukció. Az élet újratermelése a kapitalizmusban.” *Fordulat* 24: 5–29.
- Goldberg, Abbie E. 2013. „['Doing' and 'undoing' gender: The meaning and division of housework in same-sex couples.](#)” *Journal of Family Theory & Review* 5 (2): 85–104. Letöltés: 2019. április 23.
- Haas, Stephen M. „[Relationship maintenance in same-sex couples.](#)” In D. J. Canary & M. Dainton (eds.) *Maintaining relationships through communication: Relational, contextual, and cultural variations.* Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 209–230.
- Hauck, E. & Kelly, M. 2015. „[Doing Housework, Redoing Gender: Queer Couples Negotiate the Household Division of Labor.](#)” *Journal of GLBT Family Studies* 11 (5): 438–464. Letöltés: 2019. október 20.
- Herche Veronika. 2010. „[Háztartási munkamegosztás – azonosságok és különbségek Európában: Szakirodalmi áttekintés.](#)” *Demográfia* (53) 1: 67–90. Letöltés: 2019. április 23.
- Hopkins, J.J., A. Sorensen & V. Taylor. 2013. „[Same-sex couples, families, and marriage: Embracing and resisting heteronormativity.](#)” *Sociology Compass* 7 (2): 97–110. Letöltés: 2019. április 23.
- Khor, Diana. 2007. „['Doing Gender': A Critical Review and an Exploration of Lesbian Domestic Arrangements.](#)” *Journal of GLBT Family Studies* 3 (1): 35–73. Letöltés: 2019. október 20.
- Kurdek, Lawrence A. 2007. „[The allocation of household labor by partners in gay and lesbian couples.](#)” *Journal of Family Issues* 28: 132–148. Letöltés: 2019. április 23.

- 2005. „What do we know about gay and lesbian couples?” In Terri D. Fisher, James McNulty (eds.) *Current Directions in Human Sexuality and Intimate Relationships*. Boston, MA: Allyn & Bacon, 123–129.
- KSH. 2012. [Időmérleg 2009/10: Összefoglaló adattár](#). Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, Budapest Letöltés: 2019. április 23.
- Neményi, Mária & Takács Judit. 2018. „[Családfenntartó anyák munkamagánélet harmonizációs kísérletei Magyarországon](#).” In Nagy Beáta, Géring Zsuzsanna & Király Gábor (szerk.): *Dilemmák és stratégiák a család és munka összehangolásában*. Budapest: L’Harmattan, 355–380.
- Pilinszki, Attila. 2014. „[A háztartási munkamegosztás, a kapcsolattal való elégedettség és a párkapcsolati instabilitás összefüggései](#).” *Erdélyi Társadalom* 12 (1): 31–43. Letöltés: 2019. április 23.
- Secombe, W. 2018 (1974). „A háziasszony és munkája a kapitalizmusban.” *Fordulat* 24: 31–52.
- Sutphin, S. 2010. „Social exchange theory and the division of household labor in same-sex couples.” *Marriage and Family Review* 46 (3): 191–206.